

Міністерство освіти і науки України

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Перший проректор

 Н.М. Іщенко
„08” 11 2017р.

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

З ДИСЦИПЛІНИ «ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА»

Галузь знань: 0306 «Менеджмент і адміністрування»

Для спеціальності: 6.030601 «Менеджмент»

АВТОР ПРОГРАМИ:

доцент, к.е.н.

Нетудихата К.Л.

„07” 11 2017р.

Миколаїв 2017

Лист погодження робочої програми

Робочу програму схвалено:

на засіданні кафедри менеджменту

назва кафедри, за якою закріплена дисципліна

Протокол № 3 від «07» 11 2017р.

Завідувач кафедри Стоян О.Ю.

на засіданні методичної ради факультету економічних наук

Протокол № 60/1 від «07» 11 2017р.

Голова Верланов Ю.Ю.

Робочу програму погоджено за формами навчання:

Денна форма навчання:

В.о. декана факультету економічних наук О.Б. Філімонова

«07» 11 2017р.

Начальник навчально-методичного відділу І. Ю. Потай

«09» 11 2017р.

1. Концепція викладання дисципліни

Програма вивчення навчальної дисципліни «Формування та використання потенціалу підприємства» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності 6.030601 «Менеджмент».

Мета дисципліни – формування у студентів сукупності знань та навичок щодо методів і процесів управління формуванням, функціонуванням та розвитком потенціалу підприємства як збалансованої соціально-економічної системи..

Завдання: вивчення новітніх підходів до управління формуванням, розвитком, конкурентоспроможністю потенціалу підприємства; усвідомлення особливостей розвитку потенціалу підприємства; опанування методичним інструментарієм щодо комплексної статичної та динамічної оцінки потенціалу підприємства і його складових; набуття умінь та навичок з управління фактичним та перспективним потенціалом підприємства в різних умовах господарювання.

Предмет дисципліни –сукупність теоретичних, методичних і практичних питань з управління потенціалом підприємства та його розвиток в сучасних умовах господарювання..

Знання та вміння, що формуються під час вивчення навчальної дисципліни.

Після вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

- методичні та організаційно-економічні основи формування потенціалу підприємства та його розвитку;
- основні характеристики і структуру потенціалу підприємства;
- тенденції зміни оптимізації структури потенціалу підприємства;
- місце і роль економічного потенціалу в суспільному виробництві;
- теоретичні основи та методичні підходи щодо комплексної оцінки потенціалу підприємства;
- закони та закономірності розвитку потенціалу підприємства;
- особливості управління розвитком потенціалу підприємства;
- стратегії розвитку потенціалу підприємства;
- інтеграційні структури в сучасній системі господарювання.

вміти:

- використовувати отримані знання для здійснення управління потенціалом підприємства;
- проводити комплексну рейтингову оцінку потенціалу підприємства;
- будувати та аналізувати графоаналітичну модель потенціалу підприємства;
- оцінювати рівень забезпеченості основних пропорцій між різними складовими потенціалу підприємства;
- проводити аналіз конкурентоспроможності потенціалу складних економічних систем на базі індикативного методу;
- вибирати напрями розвитку підприємства відповідно до стану його внутрішніх і зовнішніх факторів;
- формулювати управлінські рішення, оцінювати і вибирати їх альтернативи;
- оцінювати ефективність обраної стратегії розвитку потенціалу підприємства;
- обґрунтовувати і використовувати механізми запобігання кризі та антикризового управління суб'єктами господарювання..

–

Інформаційний обсяг (зміст) дисципліни. На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредитів ЄКТС.

2. Витяг з навчального плану спеціальності

Форма навчання	Семестр/ Триместр	Всього годин	В тому числі						Іспит/Залік	
			аудиторних					самостійна робота студента		
			лекцій	семінарських	практичних	лабораторних	консультації	триместрова робота по дисципліні		курсова робота (проект)
денна	4т	90	28	14				48		3

3. Зміст навчальної дисципліни – тематичні плани дисципліни

Із самого початку вивчення навчальної дисципліни кожен студент має бути ознайомлений як і з робочою програмою навчальної дисципліни і формами організації навчання, так і зі структурою, змістом та обсягом кожного з її навчальних модулів, а також і з усіма видами контролю та методикою оцінювання сформованих професійних компетентностей.

Вивчення студентом навчальної дисципліни відбувається шляхом послідовного і ґрунтовного опрацювання навчальних модулів. Навчальний модуль - це окремий, відносно самостійний блок дисципліни, який логічно об'єднує кілька навчальних елементів дисципліни за змістом та взаємозв'язками. Тематичний план дисципліни складається з двох змістових модулів.

Погодинний план Денна форма навчання

№	Назви розділів та тем	Всього годин	За формами занять, годин		
			Аудиторні		Самостійна робота студента
			лекційні	практ.	
	Змістовний модуль 1.				
1	Тема 1. Сутнісна характеристика потенціалу підприємства	6	2	1	3
2	Тема 2. Структура і графоаналітична модель потенціалу підприємства	6	2	1	3
3	Тема 3. Формування потенціалу підприємства: поняття і загальна модель	6	2	1	3
4	Тема 4. Особливості формування виробничого потенціалу підприємства	6	2	1	3
5	Тема 5. Конкурентоспроможність потенціалу підприємства	6	2	1	3
	Змістовний модуль 2.				
6	Тема 6. Теоретичні основи оцінювання потенціалу підприємства	6	2	1	3
7	Тема 7. Методичні підходи до оцінювання потенціалу підприємства	6	2	1	3
8	Тема 8. Оцінювання вартості земельної ділянки, будівель і споруд	6	2	1	3
9	Тема 9. Оцінювання ринкової вартості машин і обладнання	6	2	1	3
10	Тема 10. Нематеріальні активи підприємства і методи їх оцінювання	7	2	1	4
11	Тема 11. Трудовий потенціал підприємства та його оцінювання	7	2	1	4
12	Тема 12. Оцінювання вартості бізнесу	7	2	1	4

13	Тема 13. Розвиток підприємства: зміст, сучасні концепції та передумови	7	2	1	4
14	Тема 14. Методичні підходи до визначення резервів розвитку підприємства та його потенціалу	7	2	1	4
	Разом	90	28	14	48

Зміст навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1.

Тема 1. Сутнісна характеристика потенціалу підприємства

Потенціал підприємства як економічна категорія. Основні характеристики і структура потенціалу підприємства. Тенденції зміни й оптимізації структури потенціалу підприємства. Місце і роль виробничого потенціалу в суспільному виробництві. Моделі потенціалів.

Тема 2. Структура і графоаналітична модель потенціалу підприємства

Основні типи структуризації потенціалу підприємства. Визначення та взаємозв'язок об'єктних і суб'єктних складових потенціалу підприємства. Сутніснозмістовна характеристика об'єктних складових потенціалу підприємства: інноваційного, виробничого, фінансового та відтворювального. Елементи фінансового потенціалу підприємства. Просте й розширене відтворення потенціалу підприємства. Сутніснозмістовна характеристика суб'єктних складових потенціалу підприємства: науково-технічного, управлінського, маркетингового та потенціалу організаційної структури управління.

Тема 3. Формування потенціалу підприємства: поняття і загальна модель

Визначення процесів формування та розвитку потенціалу сучасних підприємств. Комплексний підхід до аналізу та системні особливості соціально-економічних систем мікрорівня. Загальнотеоретична модель формування потенціалу підприємства. Синергічні ефекти в розвитку потенціалу підприємства (операційна, управлінська та фінансова синергії). Алгоритм оптимізації потенціалу підприємства.

Тема 4. Особливості формування виробничого потенціалу підприємства

Основні типи сегментування сучасних сфер бізнесу: галузевий та ресурсний розподіли. Специфіка аналізу окремих галузей національної економіки та підприємств. Особливості структури потенціалу підприємств залежно від галузевої специфіки. Ключові фактори ефективного формування й використання потенціалу підприємств різних сфер бізнесу.

Тема 5. Конкурентоспроможність потенціалу підприємства

Взаємозв'язок економічних категорій: ринок, конкуренція, конкурентоспроможність і потенціал підприємства. Системні характеристики потенціалу з функціональних та організаційних позицій, що визначають ефективність його використання та конкурентоспроможність. Порівняльна оцінка потенціалів підприємств через ринок як передумова оцінки їх конкурентоспроможності. Рівні та особливості прояву конкурентоспроможності потенціалу підприємства.

Змістовний модуль 2.

Тема 6. Теоретичні основи оцінювання потенціалу підприємства

Мета і завдання вартісної оцінки потенціалу підприємства. Сутність та механізм реалізації процедури оцінки потенціалу підприємства. Концепція вартісної оцінки потенціалу підприємства: теоретичні постулати, методологічні передумови, різновиди

вартості бізнесу та принципи її визначення. Структурно-логічна схема формування вартості потенціалу підприємства та її складових.

Тема 7. Методичні підходи до оцінювання потенціалу підприємства

Сутність та необхідність системного підходу до оцінки вартості потенціалу підприємства. Три основні теоретичні концепції оцінки вартості бізнесу та потенціалу підприємства: результатна (дохідна), ресурсна (витратна) та ринкова (порівняльна); їх специфічні особливості.

Тема 8. Оцінювання вартості земельної ділянки, будівель і споруд

Сучасні особливості підприємницького використання забудованих і незабудованих ділянок. Основні передумови визнання земельних ділянок та об'єктів нерухомості частиною потенціалу підприємства згідно з ресурсним та організаційно-функціональним підходами. Принципи визначення вартості земельної ділянки та об'єктів нерухомості. Перелік і зміст документів, необхідних для проведення оцінки вартості нерухомих об'єктів.

Тема 9. Оцінювання ринкової вартості машин і обладнання

Ідентифікація машин та обладнання як об'єкта оцінки й складової потенціалу підприємства. Оцінка машин та обладнання відокремлено, групами й системно. Типові ситуації, що потребують вартісної оцінки машин та обладнання. Способи групування машин та обладнання як об'єкта оцінки: за належністю до основних фондів, за роллю у виробничому процесі, за правом власності, за способом придбання та походження, за етапом життєвого циклу, за рівнем універсальності.

Тема 10. Нематеріальні активи підприємства і методи їх оцінювання

Понятійно-категоріальний апарат, який використовується в оціночній практиці нематеріальних активів підприємства. Специфічні риси нематеріальних активів як складової потенціалу підприємства. Класифікація нематеріальних активів за різними ознаками: за правовою ознакою, за ознакою цілісності та ін. Функціональний підхід до менеджменту нематеріальних активів підприємства. Процес перетворення продукту інтелектуальної праці в нематеріальний актив. Особливості господарського використання нематеріальних активів у діяльності сучасних підприємств.

Тема 11. Трудовий потенціал підприємства та його оцінювання

Визначення поняття «трудовий потенціал»: рівні прояву, види, характерні риси. Одиниці виміру вартості трудового потенціалу підприємства, їх використання в прикладному аналізі. Мета, цілі та завдання оцінки трудового потенціалу в господарській практиці. Трудовий потенціал працівника і характеристика окремих його складових. Фактори, що визначають трудовий потенціал працівника. Основні складові трудового потенціалу організації.

Тема 12. Оцінювання вартості бізнесу

Витратні методики вартісної оцінки трудового потенціалу та особливості їх практичного використання. Методика оцінки трудового потенціалу на основі одиниці живої праці: показники та алгоритм розрахунку. Простий балансовий метод оцінки вартості бізнесу: алгоритм розрахунку та ключовий показник. Метод регулювання балансу. Метод вартості заміщення. Метод ліквідаційної вартості. Метод чистих активів. Методики накопичення активів. Метод прямої капіталізації: ключові особливості та алгоритм визначення.

13. Розвиток підприємства: зміст, сучасні концепції та передумови

Теоретичні основи розвитку підприємства: зміст, сучасні концепції та передумови. Концептуальна модель оцінки потенціальних можливостей розвитку підприємства, її етапи. Стратегії розвитку. Технічний розвиток підприємства. Основні етапи. Створення, освоєння нових і підвищення якості тих, що виготовляються, видів продукції. Запровадження прогресивної технології, модернізація та автоматизація виробничих процесів.

Тема 14. Методичні підходи до визначення резервів розвитку підприємства та його потенціалу

Сутність «резерву». Основні резерви розвитку підприємства, їх суть і класифікація. Зовнішні та внутрішні резерви розвитку. Етапи визначення резервів розвитку підприємства.

4. Аудиторна робота

4.1. Лекції

Тема 1. Сутнісна характеристика потенціалу підприємства

Потенціал підприємства як економічна категорія

Основні характеристики і структура потенціалу підприємства

Тенденції зміни й оптимізації структури потенціалу підприємства

Місце і роль виробничого потенціалу в суспільному виробництві

Моделі потенціалів

Тема 2. Структура і графоаналітична модель потенціалу підприємства

Основні типи структуризації потенціалу підприємства.

Визначення та взаємозв'язок об'єктних і суб'єктних складових потенціалу підприємства.

Характеристика об'єктних складових потенціалу підприємства: інноваційного, виробничого, фінансового та відтворювального.

Елементи фінансового потенціалу підприємства.

Просте й розширене відтворення потенціалу підприємства.

Характеристика суб'єктних складових потенціалу підприємства.

Тема 3. Формування потенціалу підприємства: поняття і загальна модель

Визначення процесів формування та розвитку потенціалу сучасних підприємств.

Комплексний підхід до аналізу та системні особливості соціально-економічних систем мікрорівня.

Загальнотеоретична модель формування потенціалу підприємства.

Синергічні ефекти в розвитку потенціалу підприємства (операційна, управлінська та фінансова синергії).

Алгоритм оптимізації потенціалу підприємства.

Тема 4. Особливості формування виробничого потенціалу підприємства

Основні типи сегментування сучасних сфер бізнесу: галузевий та ресурсний розподіли.

Специфіка аналізу окремих галузей національної економіки та підприємств.

Особливості структури потенціалу підприємств залежно від галузевої специфіки.

Ключові фактори ефективного формування й використання потенціалу підприємств різних сфер бізнесу.

Тема 5. Конкурентоспроможність потенціалу підприємства

Взаємозв'язок економічних категорій: ринок, конкуренція, конкурентоспроможність і потенціал підприємства.

Системні характеристики потенціалу з функціональних та організаційних позицій, що визначають ефективність його використання та конкурентоспроможність.

Порівняльна оцінка потенціалів підприємств.

Рівні та особливості прояву конкурентоспроможності потенціалу підприємства.

Тема 6. Теоретичні основи оцінювання потенціалу підприємства

Мета і завдання вартісної оцінки потенціалу підприємства.

Сутність та механізм реалізації процедури оцінки потенціалу підприємства.

Концепція вартісної оцінки потенціалу підприємства: теоретичні постулати, методологічні передумови, різновиди вартості бізнесу та принципи її визначення.

Структурно-логічна схема формування вартості потенціалу підприємства та її складових.

Тема 7. Методичні підходи до оцінювання потенціалу підприємства

Сутність та необхідність системного підходу до оцінки вартості потенціалу підприємства.

Три основні теоретичні концепції оцінки вартості бізнесу та потенціалу підприємства.

Загальна методологія порівняльних методів оцінки.

Порівняльна характеристика переваг і недоліків різних підходів до оцінки вартості потенціалу підприємства.

Тема 8. Оцінювання вартості земельної ділянки, будівель і споруд

Сучасні особливості підприємницького використання забудованих і незабудованих ділянок.

Основні передумови визнання земельних ділянок та об'єктів нерухомості частиною потенціалу підприємства згідно з ресурсним та організаційно-функціональним підходами.

Принципи визначення вартості земельної ділянки та об'єктів нерухомості.

Перелік і зміст документів, необхідних для проведення оцінки вартості нерухомих об'єктів.

Тема 9. Оцінювання ринкової вартості машин і обладнання

Ідентифікація машин та обладнання як об'єкта оцінки й складової потенціалу підприємства.

Оцінка машин та обладнання відокремлено, групами й системно.

Типові ситуації, що потребують вартісної оцінки машин та обладнання.

Способи групування машин та обладнання як об'єкта оцінки.

Тема 10. Нематеріальні активи підприємства і методи їх оцінювання

Понятійно-категоріальний апарат, який використовується в оціночній практиці нематеріальних активів підприємства.

Специфічні риси нематеріальних активів як складової потенціалу підприємства.

Класифікація нематеріальних активів за різними ознаками.

Функціональний підхід до менеджменту нематеріальних активів підприємства.

Процес перетворення продукту інтелектуальної праці в нематеріальний актив.

Особливості господарського використання нематеріальних активів у діяльності сучасних підприємств.

Тема 11. Трудовий потенціал підприємства та його оцінювання

Визначення поняття «трудовий потенціал»: рівні прояву, види, характерні риси.

Мета, цілі та завдання оцінки трудового потенціалу в господарській практиці.

Трудовий потенціал працівника і характеристика окремих його складових.

Фактори, що визначають трудовий потенціал працівника.

Основні складові трудового потенціалу організації.

Тема 12. Оцінювання вартості бізнесу

Витратні методики вартісної оцінки трудового потенціалу та особливості їх практичного використання.

Методика оцінки трудового потенціалу на основі одиниці живої праці: показники та алгоритм розрахунку.

Простий балансовий метод оцінки вартості бізнесу: алгоритм розрахунку та ключовий показник.

Метод регулювання балансу.

Метод вартості заміщення.

Метод ліквідаційної вартості.

Метод чистих активів.

Методики накопичення активів.

Метод прямої капіталізації: ключові особливості та алгоритм визначення.

13. Розвиток підприємства: зміст, сучасні концепції та передумови

Теоретичні основи розвитку підприємства: зміст, сучасні концепції та передумови.

Концептуальна модель оцінки потенціальних можливостей розвитку підприємства, її етапи.

Стратегії розвитку.

Технічний розвиток підприємства.

Основні етапи.

Створення, освоєння нових і підвищення якості тих, що виготовляються, видів продукції.

Запровадження прогресивної технології, модернізація та автоматизація виробничих процесів.

Тема 14. Методичні підходи до визначення резервів розвитку підприємства та його потенціалу

Сутність «резерву».

Основні резерви розвитку підприємства, їх суть і класифікація.

Зовнішні та внутрішні резерви розвитку.

Етапи визначення резервів розвитку підприємства.

4.2. Семінарські заняття

Семінарське заняття – форма навчального заняття, за якої викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів. На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені студентами доповіді та презентації з окреслених питань, їх виступи, активність у дискусії, вміння формулювати і відстоювати свою позицію тощо. Підсумкові бали за кожне семінарське заняття виставляються у відповідний журнал. Отримані студентом бали за окремі семінарські заняття враховуються в процесі накопичення підсумкових балів з даної навчальної дисципліни.

Зміст семінарського заняття

№ з/п	Види, зміст семінарського заняття
1.	Розкриття основних відмінностей категорії «потенціал підприємства» від суміжних понять: виробнича потужність, економічні ресурси, ефективність діяльності, вартість бізнесу. Системне визначення основних складових елементів потенціалу підприємства. Системні зв'язки та характерні особливості окремих складових. Основний зміст поняття «потенціал підприємства».

	Теоретична модель формування потенціалу підприємства.
2.	Маркетинговий потенціал підприємства та його структура: збутовий, логістичний та інші елементи. Агреговані прояви потенціалу підприємства та їхня характеристика: трудовий, інфраструктурний та інформаційний потенціали. Системоутворююча роль трудового, інфраструктурного та інформаційного потенціалів. Методологічні основи використання графоаналітичної технології для дослідження потенціалу сучасних підприємств. Функціональна класифікація бізнесу як передумова побудови графоаналітичних моделей потенціалу підприємств: Алгоритм графоаналітичної оцінки потенціалу підприємства. Методика інтерпретації результатів графоаналітичного дослідження.
3.	Основні типи закономірностей формування потенціалу підприємства: формуючі та регулюючі. Виділення та аналіз домінуючого чинника розвитку підприємства як основи управління процесами формування його потенціалу. Сучасні тенденції формування потенціалу підприємств.
4.	Виробничий потенціал підприємства, його елементна структура: потенціал землі та природно-кліматичні умови, потенціал основних та оборотних фондів, потенціал нематеріальних активів, технологічний потенціал підприємства. Місце і роль виробничого потенціалу в суспільному відтворенні. Характеристика виробничого потенціалу як економічної системи. Поняття виробничої функції і виробничої потужності.
5.	Методологія оцінки конкурентоспроможності потенціалу підприємства: принципи та підходи. Класифікація методів оцінки конкурентоспроможності потенціалу підприємства. Діагностика факторів, що визначають конкуренцію на різних ринках. Основні сили конкуренції за М. Портером. Стратегічний аналіз конкурентоспроможності потенціалу підприємства. Оцінка конкурентного статусу фірми. Оцінка привабливості стратегічних зон господарювання. Класифікація конкурентоспроможності потенціалу залежно від рівня глобалізації цілей дослідження (світове лідерство, світовий стандарт, національне лідерство, національний стандарт, галузеве лідерство, галузевий стандарт, пороговий рівень), відповідно до рівня фокусування на функції управління. Можливі моделі планування в різних стратегічних зонах господарювання. STEP- аналіз підприємства. SWOT-аналіз підприємства. SPACE-аналіз підприємства. Метод аналізу GAP. Метод аналізу LOTS. Метод аналізу PIMS. Метод вивчення профілю об'єкта. Аналіз конкурентоспроможності за системою 111-555. Прикладні методики оцінки конкурентоспроможності потенціалу підприємства: індикаторний метод оцінки конкурентоспроможності потенціалу підприємства за економічними і соціальними стандартами, метод експертних оцінок, метод набору конкурентоспроможних елементів.
6.	Сучасна методологія оцінки вартості бізнесу та потенціалу підприємства. Сутнісно- змістовна характеристика вартості в обміні: ринкової, ліквідаційної, заставної, страхової та орендної вартості. Особливості прояву вартості потенціалу в користуванні: інвестиційна, балансова, податкова та вартість заміщення (відтворення). Загальна класифікація принципів оцінки вартості потенціалу підприємства. Сутнісно-змістовна характеристика принципів оцінки, які базуються на уявленнях користувача: принцип корисності, принцип заміщення, принцип очікування. Розкриття принципів оцінки, пов'язаних з ринковим середовищем: принцип залежності, принцип попиту і пропонування, принцип відповідності, принцип конкуренції, принцип заміщення (відтворення). Принципи, пов'язані з земельною ділянкою, будинками та спорудами: принцип залишкової продуктивності, принципи вкладу (внеску) та віддачі, принципи збалансованості та оптимальності, принцип поділу та поєднання майнових прав.

	Принцип найліпшого і найефективнішого використання.
7.	Загальна характеристика витратних методів оцінки та особливостей їх використання за сучасних умов господарювання: метод порівняльної одиниці, метод поділу за компонентами, метод кількісної діагностики, метод обліку витрат на інфраструктуру, метод вартості заміщення (відтворення), метод індексації даних проектно-кошторисної документації. Загальна методологія порівняльних методів оцінки. Ознайомлення з методами ринкової концепції: метод парного продажу, метод статистичних коригувань, експертні методи порівняння, метод мультиплікаторів порівняння. Класифікація мультиплікаторів порівняння за різними ознаками. Основи результатної оцінки вартості потенціалу підприємства. Функції грошової одиниці: економічна сутність, призначення та використання в розрахунках вартості потенціалу підприємства. Загальна характеристика результатних методів для оцінки потенціалу підприємства: метод дисконтування грошових потоків, метод капіталізації доходу, метод залишкового доходу. Економічна логіка побудови та розрахунку коефіцієнта капіталізації. Різновиди коефіцієнтів капіталізації. Методи розрахунку коефіцієнта капіталізації: за ставкою дисконту, на основі співставного продажу, метод сумування, метод вирахування, метод сполучених інвестицій, метод Елвуда, метод фінансових показників схожих підприємств, метод ринкового мультиплікатора, метод внутрішньої ставки дохідності. Порівняльна характеристика переваг і недоліків різних підходів до оцінки вартості потенціалу підприємства.
8.	Оцінка вартості земельних ділянок промислового й непромислового призначення. Різновиди експертної та нормативної оцінки земель, їх порівняльна характеристика. Передумови проведення нормативної та експертної оцінки вартості земель. Базові методичні підходи до оцінки вартості земельних ділянок: метод залишку для землі, метод капіталізації земельної ренти, метод порівняльного продажу, метод переносу (співвідношення), метод витрат на освоєння. Класифікація об'єктів нерухомості у цілях оцінки. Змістовна характеристика методів оцінки об'єктів нерухомості: метод порівняльної одиниці, метод поділу за компонентами, метод мультиплікаторів та ін. Особливості використання різних методів оцінки об'єктів нерухомості за сучасних умов діяльності.
9.	Джерела інформації та етапи ідентифікації об'єкта оцінки. Види зносу та його вплив на вартість машин та обладнання: фізичний знос, технологічне, функціональне та економічне старіння. Непрямі методи визначення фізичного зносу об'єкта: метод ефективного віку, метод експертизи стану, метод зниження споживчих якостей, метод зниження дохідності. Оцінка техніко-економічного старіння машин та обладнання. Особливості використання витратних методів оцінки потенціалу машин та обладнання підприємства: метод розрахунку за ціною однорідного об'єкта, метод аналізу й індексації витрат, метод по-елементного розрахунку витрат, метод визначення собівартості за укрупненими нормативами. Порівняльний підхід до оцінки вартості потенціалу машин та обладнання. Методика вибору об'єкта порівняння. Змістовна характеристика найбільш поширених методів порівняльної групи: метод прямого порівняння, метод статистичного моделювання ціни, метод розрахунку за питомими ціновими показниками, методи кореляційних залежностей, метод процента відновної вартості, метод рівновеликого аналога. Методологія результатної оцінки машин та обладнання. Особливості використання методів результатної групи для оцінки вартості машин та обладнання: метод дисконтування чистих грошових потоків, метод прямої капіталізації доходів.
10.	Принципи обліку нематеріальних активів підприємства як передумова їхньої

	оцінки. Оцінка та аналіз нематеріальних активів підприємства. Методологія оцінки вартості нематеріальних активів підприємства. Основні підходи до вирішення проблеми ідентифікації нематеріального об'єкта оцінки. Види оцінок вартості нематеріальних активів: за фактичною собівартістю, за поточною відновною вартістю, за поточною ринковою вартістю, за чистою вартістю реалізації. Методи оцінки вартості потенціалу нематеріальних активів (метод приведення грошових потоків, метод умовної економії, метод отриманих переваг у доходах, метод надлишкових прибутків, метод надлишкових грошових потоків, метод звільнення від роялті, метод виграшу в собівартості, метод прямої капіталізації грошового потоку) та особливості їх використання за сучасних умов господарювання. Витратний підхід до оцінки вартості потенціалу нематеріальних активів: основні передумови та принципи. Сутнісна характеристика витратних методів оцінки нематеріальних активів: метод початкових витрат, метод відновної вартості, метод вартості заміщення.
11.	Теоретичні передумови побудови методик оцінки трудового потенціалу: сучасні підходи та моделі. Методологічні основи визначення трудового потенціалу підприємства. Загальна логіка оцінки вартості трудового потенціалу. Витратні методики вартісної оцінки трудового потенціалу та особливості їх практичного використання. Методики порівняльної оцінки потенціалу підприємства: анкетування, описовий метод, порівняння парами, рейтинговий метод, метод визначеного розподілу, оцінка за вирішальною ситуацією, шкала спостереження за поведінкою, метод інтерв'ю та ін. Коефіцієнтна методика оцінки трудового потенціалу підприємства: групи показників та алгоритм їх розрахунку. Результатна оцінка потенціалу управлінського та технологічного персоналу.
12.	Методика оцінки потенціалу за Н.В. Авдєєнком та В.А. Котловим: сутність, показники, переваги та недоліки. Методики порівняльної оцінки потенціалу підприємства: анкетування, описовий метод, порівняння парами, рейтинговий метод, метод визначеного розподілу, оцінка за вирішальною ситуацією, шкала спостереження за поведінкою, метод інтерв'ю, метод «360 градусів», тестування, моделі компетентності та ін. Метод дисконтування грошового потоку. Метод оцінки вартості бізнесу на основі опціонів. Метод економічного прибутку. Метод додаткових прибутків. Метод мультиплікаторів: різновиди мультиплікаторів та їх використання в оціночній практиці. Метод галузевих співвідношень. Метод аналогового продажу (ринку капіталу). Основні методи аналізу бізнесу з метою оцінки його вартості.
13.	Результати здійснення заходів технічного розвитку. Організаційний розвиток підприємства: сучасні концепції. Сутність і тенденції організаційного розвитку підприємств. Основні риси підприємства майбутнього. Еволюція організаційних структур управління підприємствами. Нові організаційні типи підприємств. Реінжиніринг господарського розвитку підприємств. Реструктуризація підприємств як основа їх економічного зростання. Бізнес-діагностика підприємств у процесі їх реструктуризації.
14.	Методологія розрахунку резервів розвитку підприємства за окремими напрямками. Методичні підходи до визначення резервів розвитку підприємства та його потенціалу.

Рекомендована література:

1. Гавва В.Н. Потенціал підприємства: формування та оцінювання: [навчальний посібник] / В.Н. Гавва, Є.А. Божко. – Київ: Центр навчальної літератури, 2014. – 224 с.
2. Іванов В.Б. Потенціал підприємства: [науково-метод. посіб.] / В.Б.Іванов, О.М. Кохась, С.М. Хмелевський. – К.: Кондор, 2019. – 300 с.
3. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: [навч. посіб.] /

Н.С.Краснокутська. – К: ЦНЛ, 2015. – 352 с.

4. Потенціал підприємства: формування та оцінка: [навчальний посібник] / О.К. Добикіна, В.С.Рижиков, С.В. Касьянюк, М.Є. Кокотко, Т.Д. Костенко, А.А. Герасимов. – К.: Центр учбової літератури, 2017. – 208 с.

5. Потенциал предприятия: оценка и управление: [учеб.пособ.] / Б.Г. Шелегеда, Н.В. Касьянова, Н.В. Вецепура и др. – Донецк: ДИЭХП, 2013. – 267 с.

6. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: [навчальний посібник] / О.С. Федонін, І.М. Рєпіна, О.І. Олексик. – К.: КНЕУ, 2014. – 316 с.

7. Хомяков В.І. Управління потенціалом підприємства / В.І. Хомяков, І.В.Бакум. – К.: Кондор, 2017. – 399с.

5. Самостійна робота:

Самостійна робота студента (СРС) – це форма організації навчального процесу, за якої заплановані завдання виконуються студентом самостійно під методичним керівництвом викладача.

Мета СРС – засвоєння в повному обсязі навчальної програми та формування у студентів загальних і професійних компетентностей, які відіграють суттєву роль у становленні майбутнього фахівця вищого рівня кваліфікації.

КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Денна форма навчання

з дисципліни «Формування та використання потенціалу підприємства»

кількість годин СРС згідно з навчальним планом 48 годин

Види самостійної роботи	Трудо-місткість (годин)	Планові терміни виконання	Форми контролю	Максимальна кількість балів
Денна форма навчання				
2 триместр				
I. Обов'язкові				
1. Підготовка до 7 практичних занять за лекційним матеріалом	21	Протягом триместру	Перевірка правильності виконання завдань на практичних заняттях	35
3. Підготовка питань для самостійного опрацювання	10	Протягом триместру	Письмова робота	16
3. Підготовка до виконання 3 підсумкових модульних (контрольних) робіт	10	Протягом триместру	Аудиторна письмова робота	9
II. Вибіркові				
4. Підготовка індивідуального завдання	7	Протягом триместру	Письмова робота	10
Загальна трудомісткість	48			70

Питання для самоконтролю

1. Наукова сутність поняття «потенціал», генезис його становлення та використання в економічних дослідженнях і бізнес-практиці.
2. Видові прояви потенціалу.
3. Теоретичне позиціонування категорії «потенціал підприємства» у системі наукових понять.
4. Концептуальне значення й формування системного підходу до аналізу потенціалу підприємства.
5. Основні типи структуризації потенціалу підприємства.
6. Визначення та взаємозв'язок об'єктних і суб'єктних складових потенціалу підприємства.
7. Характеристика об'єктних складових потенціалу підприємства: інноваційного, виробничого, фінансового та відтворювального.
8. Елементи фінансового потенціалу підприємства.
9. Просте й розширене відтворення потенціалу підприємства.
10. Характеристика суб'єктних складових потенціалу підприємства.
11. Визначення процесів формування та розвитку потенціалу сучасних підприємств.
12. Комплексний підхід до аналізу та системні особливості соціально-економічних систем мікрорівня.
13. Загальнотеоретична модель формування потенціалу підприємства.
14. Синергічні ефекти в розвитку потенціалу підприємства (операційна, управлінська та фінансова синергії).
15. Алгоритм оптимізації потенціалу підприємства.
16. Основні типи сегментування сучасних сфер бізнесу: галузевий та ресурсний розподіли.
17. Специфіка аналізу окремих галузей національної економіки та підприємств.
18. Особливості структури потенціалу підприємств залежно від галузевої специфіки.
19. Ключові фактори ефективного формування й використання потенціалу підприємств різних сфер бізнесу.
20. Взаємозв'язок економічних категорій: ринок, конкуренція, конкурентоспроможність і потенціал підприємства.
21. Системні характеристики потенціалу з функціональних та організаційних позицій, що визначають ефективність його використання та конкурентоспроможність.
22. Порівняльна оцінка потенціалів підприємств.
23. Рівні та особливості прояву конкурентоспроможності потенціалу підприємства.
24. Мета і завдання вартісної оцінки потенціалу підприємства.
25. Сутність та механізм реалізації процедури оцінки потенціалу підприємства.
26. Концепція вартісної оцінки потенціалу підприємства: теоретичні постулати, методологічні передумови, різновиди вартості бізнесу та принципи її визначення.
27. Структурно-логічна схема формування вартості потенціалу підприємства та її складових.
28. Сутність та необхідність системного підходу до оцінки вартості потенціалу підприємства.
29. Три основні теоретичні концепції оцінки вартості бізнесу та потенціалу підприємства.
30. Загальна методологія порівняльних методів оцінки.
31. Порівняльна характеристика переваг і недоліків різних підходів до оцінки вартості потенціалу підприємства.
32. Сучасні особливості підприємницького використання забудованих і незабудованих ділянок.
33. Основні передумови визнання земельних ділянок та об'єктів нерухомості

частиною потенціалу підприємства згідно з ресурсним та організаційно-функціональним підходами.

34. Принципи визначення вартості земельної ділянки та об'єктів нерухомості.

35. Перелік і зміст документів, необхідних для проведення оцінки вартості нерухомих об'єктів.

36. Ідентифікація машин та обладнання як об'єкта оцінки й складової потенціалу підприємства.

37. Оцінка машин та обладнання відокремлено, групами й системно.

38. Типові ситуації, що потребують вартісної оцінки машин та обладнання.

39. Способи групування машин та обладнання як об'єкта оцінки.

40. Понятійно-категоріальний апарат, який використовується в оціночній практиці нематеріальних активів підприємства.

41. Специфічні риси нематеріальних активів як складової потенціалу підприємства.

42. Класифікація нематеріальних активів за різними ознаками.

43. Функціональний підхід до менеджменту нематеріальних активів підприємства.

44. Процес перетворення продукту інтелектуальної праці в нематеріальний актив.

45. Особливості господарського використання нематеріальних активів у діяльності сучасних підприємств.

46. Визначення поняття «трудоий потенціал»: рівні прояву, види, характерні риси.

47. Одиниці виміру вартості трудового потенціалу підприємства, їх використання в прикладному аналізі.

48. Мета, цілі та завдання оцінки трудового потенціалу в господарській практиці.

49. Трудоий потенціал працівника і характеристика окремих його складових.

50. Фактори, що визначають трудоий потенціал працівника.

51. Основні складові трудового потенціалу організації.

52. Витратні методики вартісної оцінки трудового потенціалу та особливості їх практичного використання.

53. Методика оцінки трудового потенціалу на основі одиниці живої праці: показники та алгоритм розрахунку.

54. Простий балансовий метод оцінки вартості бізнесу: алгоритм розрахунку та ключовий показник.

55. Метод регулювання балансу.

56. Метод вартості заміщення.

57. Метод ліквідаційної вартості.

58. Метод чистих активів.

59. Методики накопичення активів.

60. Метод прямої капіталізації: ключові особливості та алгоритм визначення.

61. Теоретичні основи розвитку підприємства: зміст, сучасні концепції та передумови.

62. Концептуальна модель оцінки потенціальних можливостей розвитку підприємства, її етапи.

63. Стратегії розвитку.

64. Технічний розвиток підприємства.

65. Основні етапи.

66. Створення, освоєння нових і підвищення якості тих, що виготовляються, видів продукції.

67. Запровадження прогресивної технології, модернізація та автоматизація виробничих процесів.

68. Сутність «резерву».

69. Основні резерви розвитку підприємства, їх суть і класифікація.

70. Зовнішні та внутрішні резерви розвитку.

7. Підсумковий контроль

Формою контролю з дисципліни для студентів є залік. Протягом заліку студент тезисно викладає основні моменти питань. Після цього в усній формі відповідає викладачу.

Рекомендованим є такий порядок підготовки до заліку:

1. Переглянути список контрольних запитань, що були надані викладачем.
2. Переглянути конспект лекцій, повторити основні терміни і поняття.
3. Продивитися питання та розв'язок задач, що були розглянуті на практичних заняттях.
4. Звернути увагу на ті питання та задачі, що були залишені на самостійну проробку студента, для опанування яких необхідно використовувати основну та додаткову літературу з дисципліни.

Під час заліку в аудиторії студенту забороняється користуватися конспектом лекцій, основною чи додатковою літературою.

Основними критеріями оцінювання є: самостійність виконання всіх передбачених завдань, змістовність та логічність відповідей на питання, послідовність та правильність розв'язку задачі, акуратність оформлення розв'язків.

Питання до заліку

1. Наукова сутність поняття «потенціал», генезис його становлення та використання в економічних дослідженнях і бізнес-практиці.
2. Видові прояви потенціалу.
3. Теоретичне позиціонування категорії «потенціал підприємства» у системі наукових понять.
4. Концептуальне значення й формування системного підходу до аналізу потенціалу підприємства.
5. Основні типи структуризації потенціалу підприємства.
6. Визначення та взаємозв'язок об'єктних і суб'єктних складових потенціалу підприємства.
7. Характеристика об'єктних складових потенціалу підприємства: інноваційного, виробничого, фінансового та відтворювального.
8. Елементи фінансового потенціалу підприємства.
9. Просте й розширене відтворення потенціалу підприємства.
10. Характеристика суб'єктних складових потенціалу підприємства.
11. Визначення процесів формування та розвитку потенціалу сучасних підприємств.
12. Комплексний підхід до аналізу та системні особливості соціально-економічних систем мікрорівня.
13. Загальнотеоретична модель формування потенціалу підприємства.
14. Синергічні ефекти в розвитку потенціалу підприємства (операційна, управлінська та фінансова синергія).
15. Алгоритм оптимізації потенціалу підприємства.
16. Основні типи сегментування сучасних сфер бізнесу: галузевий та ресурсний розподіли.
17. Специфіка аналізу окремих галузей національної економіки та підприємств.
18. Особливості структури потенціалу підприємств залежно від галузевої специфіки.
19. Ключові фактори ефективного формування й використання потенціалу підприємств різних сфер бізнесу.
20. Взаємозв'язок економічних категорій: ринок, конкуренція, конкурентоспроможність і потенціал підприємства.
21. Системні характеристики потенціалу з функціональних та організаційних позицій, що визначають ефективність його використання та конкурентоспроможність.

22. Порівняльна оцінка потенціалів підприємств.
23. Рівні та особливості прояву конкурентоспроможності потенціалу підприємства.
24. Мета і завдання вартісної оцінки потенціалу підприємства.
25. Сутність та механізм реалізації процедури оцінки потенціалу підприємства.
26. Концепція вартісної оцінки потенціалу підприємства: теоретичні постулати, методологічні передумови, різновиди вартості бізнесу та принципи її визначення.
27. Структурно-логічна схема формування вартості потенціалу підприємства та її складових.
28. Сутність та необхідність системного підходу до оцінки вартості потенціалу підприємства.
29. Три основні теоретичні концепції оцінки вартості бізнесу та потенціалу підприємства.
30. Загальна методологія порівняльних методів оцінки.
31. Порівняльна характеристика переваг і недоліків різних підходів до оцінки вартості потенціалу підприємства.
32. Сучасні особливості підприємницького використання забудованих і незабудованих ділянок.
33. Основні передумови визнання земельних ділянок та об'єктів нерухомості частиною потенціалу підприємства згідно з ресурсним та організаційно-функціональним підходами.
34. Принципи визначення вартості земельної ділянки та об'єктів нерухомості.
35. Перелік і зміст документів, необхідних для проведення оцінки вартості нерухомих об'єктів.
36. Ідентифікація машин та обладнання як об'єкта оцінки й складової потенціалу підприємства.
37. Оцінка машин та обладнання відокремлено, групами й системно.
38. Типові ситуації, що потребують вартісної оцінки машин та обладнання.
39. Способи групування машин та обладнання як об'єкта оцінки.
40. Понятійно-категоріальний апарат, який використовується в оціночній практиці нематеріальних активів підприємства.
41. Специфічні риси нематеріальних активів як складової потенціалу підприємства.
42. Класифікація нематеріальних активів за різними ознаками.
43. Функціональний підхід до менеджменту нематеріальних активів підприємства.
44. Процес перетворення продукту інтелектуальної праці в нематеріальний актив.
45. Особливості господарського використання нематеріальних активів у діяльності сучасних підприємств.
46. Визначення поняття «трудоий потенціал»: рівні прояву, види, характерні риси.
47. Одиниці виміру вартості трудового потенціалу підприємства, їх використання в прикладному аналізі.
48. Мета, цілі та завдання оцінки трудового потенціалу в господарській практиці.
49. Трудовий потенціал працівника і характеристика окремих його складових.
50. Фактори, що визначають трудовий потенціал працівника.
51. Основні складові трудового потенціалу організації.
52. Витратні методики вартісної оцінки трудового потенціалу та особливості їх практичного використання.
53. Методика оцінки трудового потенціалу на основі одиниці живої праці: показники та алгоритм розрахунку.
54. Простий балансовий метод оцінки вартості бізнесу: алгоритм розрахунку та ключовий показник.
55. Метод регулювання балансу.
56. Метод вартості заміщення.
57. Метод ліквідаційної вартості.

58. Метод чистих активів.
59. Методики накопичення активів.
60. Метод прямої капіталізації: ключові особливості та алгоритм визначення.
61. Теоретичні основи розвитку підприємства: зміст, сучасні концепції та передумови.
62. Концептуальна модель оцінки потенціальних можливостей розвитку підприємства, її етапи.
63. Стратегії розвитку.
64. Технічний розвиток підприємства.
65. Основні етапи.
66. Створення, освоєння нових і підвищення якості тих, що виготовляються, видів продукції.
67. Запровадження прогресивної технології, модернізація та автоматизація виробничих процесів.
68. Сутність «резерву».
69. Основні резерви розвитку підприємства, їх суть і класифікація.
70. Зовнішні та внутрішні резерви розвитку.
71. Етапи визначення резервів розвитку підприємства.

8. Система оцінювання роботи студентів з дисципліни:**Денна форма навчання**

Вид робіт	Максимальна кількість балів
1. Підготовка до 7 практичних занять за лекційним матеріалом	35
3. Підготовка питань для самостійного опрацювання	16
3. Підготовка до виконання 3 підсумкових модульних (контрольних) робіт	9
4. Підготовка індивідуального завдання	10
Залік	30
Загалом	100

Оцінювання знань студентів здійснюється згідно шкали:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
67-74	D	задовільно	
60-66	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

9. Список рекомендованої літератури:

№ п/п	Бібліографічний опис джерела	Місце знаходження (основні бібліотеки міста та ін.)			
		ЧНУ ім.П.Могили	Обласна наукова бібліотека ім.О.Гмирьова	Міська центральна бібліотека ім. М.Кропивницько го	Інтернет, внутрішня мережа (адреса)
1. Основні джерела					
1.	Гавва В.Н. Потенціал підприємства: формування та оцінювання: [навчальний посібник] / В.Н. Гавва, Є.А. Божко. – Київ: Центр навчальної літератури, 2014. – 224 с.		+	+	+
2.	Іванов В.Б. Потенціал підприємства: [науково-метод. посіб.] / В.Б.Іванов, О.М. Кохась, С.М. Хмелевський. – К.: Кондор, 2019. – 300 с.	+	+	+	+
3.	Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: [навч. посіб.] / Н.С.Краснокутська. – К.: ЦНЛ, 2015. – 352 с.		+	+	+
4.	Хомяков В.І. Управління потенціалом підприємства / В.І. Хомяков, І.В.Бакум. – К.: Кондор, 2017. – 399с.	+	+	+	+
2. Додаткові джерела					
5.	Потенціал підприємства: формування та оцінка: [навчальний посібник] / О.К. Добикіна, В.С.Рижиков, С.В. Касьянюк, М.Є. Кокотко, Т.Д. Костенко, А.А. Герасимов. – К.: Центр учбової літератури, 2017. – 208 с.	+	+	+	
6.	Потенциал предприятия: оценка и управление: [учеб.пособ.] / Б.Г. Шелегеда, Н.В. Касьянова, Н.В. Вещепура и др. – Донецк: ДИЭХП, 2013. – 267 с.				+
7.	Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: [навчальний посібник] / О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олексик. – К.: КНЕУ, 2014. – 316 с.		+		+

10. Словник дисципліни

English language	Русский язык	Українська мова
Actual charges	Фактические расходы	Фактичні витрати
Actual expense	Фактические расходы	Фактичні видатки
Additional expenditures	Дополнительные расходы	Додаткові видатки
Administration	Администрирование	Адміністрування
Aggregate income	Совокупный доход	Сукупний дохід
Amortization charges	Амортизационные начисления	Амортизаційні нарахування
Approved estimate	Утвержденная смета	Затверджений кошторис
Business angels	Бизнес-ангелы	Бізнес-ангели
Competitive Advantages	Конкурентные преимущества	Конкурентні переваги
Coordination of works	Координация работ	Координація робіт
Effectiveness	Результативность	Результативність
Financial analysis	Финансовый анализ	Фінансовий аналіз
Future value	Будущая стоимость	Майбутня вартість
Incidental charges	Дополнительные расходы	Додаткові видатки
Invention	Изобретение	Винахід
Management	Менеджмент	Менеджмент
Management cycle	Цикл менеджмента	Цикл менеджменту
Manager	Менеджер	Менеджер
Mission of the organization	Миссия организации	Місія організації
Motivation	Мотивация	Мотивація
Organization	Организация	Організація
Payback period	Период окупаемости	Період окупності
Profitability index	Индекс прибыльности	Індекс прибутковості
Quota	Квота	Квота
Raise capital	Добывать капитал	Добувати капітал
Range of production	Ассортимент продукции	Асортимент продукції
Rate	Норма, ставка, коэффициент	Норма, ставка, коефіцієнт
Rate of interest	Процентная ставка	Процентна ставка
Rating	Рейтинг ценных бумаг	Рейтинг цінних паперів
Receipts	Денежные поступления	Грошові надходження
Receivable	Дебиторская задолженность	Дебіторська заборгованість
Regulation	Правило, инструкция	Правило, інструкція
Solvency	Платежеспособность	Платоспроможність
Spillover	Перелив, избыток	Перелив, надлишок
Stationary	Устойчивый, стабильный	Стійкий, стабільний
Surplus	Избыток	Надлишок
Tax	Налог, сбор	Податок, збір
Technology cluster	Кластер технологий	Кластер технологій
Turnover	Оборот	Обіг
Variance	Отклонение	Відхилення
Variation	Изменение, колебания	Зміна, коливання
Yield	Прибыль, доход на ценные бумаги	Прибуток, доход на цінні папери